

Par procesa bailēm no procesa

Man ir bail. Bail par tiem, kas man apkārt, kas ietekmē manu dzīvi. Bail, ka ar viņiem notiks kas nelāgs. Domāju, ka viņiem uzbrauks auto, viņi pakritīs uz slidenas ietves un nespēs piecelties, viņi apmaldīsies *Alfa* centrā, viņi neatradīs ceļu mājup. Šīs bailes pieder tikai man. Varu ielaist citus pabūt kopā ar tām. Nevis atdot, jo katram savas. To domāju, klausoties *Blondie* jaunāko disku. Veca, talantīga dziedātāja, cenšas būt aktuāla, mūsdienīga. Tāda, kāda Austra Skujiņa varētu būt vakar vai šodien: skatīties filmas *Coca-Cola Plaza Forum Cinemas*, iepirkties *Rimi* un lasīt Margaretu Atvudu. Ne jau lai rakstītu kā viņa, tikai lai rakstītu lādzīgi, skaisti un drusku spuraini. Bet varbūt tā nenotiktu, varbūt tagadne pielāgotos viņām abām, gan Deborai Herijai, gan Austrai Skujiņai. Dziedātājas balsij un dzejnieces rokrakstam. Un man atkal bailes – par to, ka tas varētu izklausīties muļķīgi, dziedāto un uzrakstīto varētu uztvert muļķīgi. Neiederīgi. Kā daļu latviešu rakstnieku grāmatu, kuras pierāda savu neiederību laikā. “Lata sērijas” autori, kuri nešķiet tīkami kritiķiem; jauno dzeja, kas pamanās tracināt Andu Kubuliņu; sevī konservētā sieviešu literatūra, kas dzen izmisumā vidusskolēnus; Jāņa Einfelda grāmatas, kurām ierakstīto ironiju izlasa par nopietnību. Ja minētais trāpīts adresētam, tad tas ģeld. Tādam, kas pieradis pie rokraksta un nevēlas tajā atrast sev svešas atklāsmes vai no citas literārās nišas lienētas domas. Tomēr laiks pieder jaunajiem, gan brīviem, gan aizspriedumainiem. Nelāgi, bet patiesi.

Un tāpēc jo lielākas bailes, ka aiziet. Balsti? Citi tos dēvē par izļurkātiem stabiem. Tie vairs neiespaido apkārtni, jo apstāj kustēt. Bet jaunie ir tikai sauja indivīdu, gan brīvi, gan aizspriedumaini. Daži talantīgi, daži godkārtīgi, daži vientuļi, daži bohēmiski... Daži teic sevi par unikāliem esam, teic, ka nedarīs tā kā iepriekšējie. Bet darīs, ai, kā darīt, jo citādi nespēs. Tāpēc bail, ka aiziet. Bail neiet uz viņu bērēm. Bail neatvadīties. Bail nebūt klāt. Bail neraudāt. Bail skaitīt, cik vēl atlicis. Bail tā nedomāt.

Man nav bail. Man nerūp ne mani draugi, ne darbs, ne ikdiena. Ja manis nebūtu, nebūtu taču nekā. Viss notiek tikai tāpēc, ka esmu. Es izdzīvoju tagadni, pagātni un mēs katrs sev ļaujām izdzīvot cits citu. Jo mēs esam atdevīgi. Tikai tāpēc, ka es redzu, ir ko redzēt. Dzirdu – ir ko dzirdēt. Muša lido gar logu tikai tāpēc, lai es to ieraudzītu. Un varbūt, lai nosīstu. Man raksta vēstules tikai tāpēc, ka esmu es, lai tās saņemtu. Ja manis nebūtu, neviens man nerakstītu. Kaut kur kaimiņzemē uziet gaisā trīsstāvu māja, bāztin pārbāzta ar cilvēkiem – un tikai tāpēc, lai es par to uzzinātu. Jo, ja es to nezinātu, neredzētu, nedzirdētu, nejustu – nekas nenotiktu. Nebūtu izmiruši dinosauri. Tie pat nebūtu piedzimuši. Nebūtu vientuļo Ziemassvētku, nemainītos gadi, netiktu rakstītas grāmatas. Dace Rukšāne neuzdotu jautājumu “Kāpēc tu raudāji?”, Vladimirs Kaijaks nebūtu publicējis tik daudz grāmatu, „Lata romāna” sērijā ik pēc mēneša netiktu publicēts jauns romāns un Māris Bērziņš neuzrakstītu savu pirmo grāmatu.

Māris Bērziņš. Ērika Trauma Sapnis. – R.: Pētergailis, 2003.

Jauna vārda izlasīšana uz grāmatas vāka vēl joprojām varētu būt intrigas aizmetnis arī tad, kad lielākā daļa latviešu prozaīku rokrakstu apzināta, un, jo sevišķi, kad katra nākamā sastapšanās ar tiem radījusi piesardzīgi un liegi biedējošu iepriekš paredzamību. Māris Bērziņš – pirms tam pazīstams kā nacionālās kultūras funkcionārs – ir publicējis savu pirmo romānu un neļaujas gribīgā lasītāja gaidību priekā veikli formulētai diagnozei par jauna censoņa literāro mēģinājumu nolemtību pārgudrībai. Māra Bērziņa romāns patīkami atpūtina to smadzenēs mītošo mazo

vīriņu (un, nenoliedzami, arī sieviņu) kājeles, kuru uzdevums ir nemitīgā skriešanā pārnēsāt kultūras zīmes, atsauces un mājienu, lai salīdzinātu ar atmiņas arhīvu failos esošajiem dažāda kalibra un vēriena vietējiem un ārzemju literārajiem opusiem. Jauntapinātais teksts rada tik bērnišķīgi sirsnīgu drošības sajūtu, it kā biezākais kultūrslānis būtu jau caurbriests un kuplo kā sidraba birzs aiz muguras lasītājam, kuru vairs nemoka vainas apziņa par nespēju atminēties katra nākamā dabiskā citējuma izcelsmi. Vien samaitātais kritiķa prāts gaida, kad un kur izlīdīs autora pašapliecināties kārais intelektuāļa deguns. Palika gribot!

Jaunā vārda radītā intriga saglabājas līdz romāna izlasīšanai. Sapņu vergs Ēriks Traums (bez pīpes) iekāpj vilcienā, lai dotos ciemos pie draugiem. Ceļā uz atklāsmi lasītājam ļauts nofiksēt, ka rokās esošais romāns ir mūsdienu prozai raksturīgs ar savu sadrumstaloto, gluži vai ar saslauku slotiņu kopā savāktu formu, bet neraksturīgs ar tajā ierakstīto naivitāti un sapņa morfoloģijai pakļauto vēstījumu. Vilcienā Ēriks Traums nosapņo stāstu par Smuko, Sūro, Skopo un Svēto, kuru alegoriski funkcionālo iedabu izsaka jau viņu personvārdi, bet tikpat labi viņš nosapņo arī Māra Bērziņa labticību apliecinājošo romānu par Ēriku Traumu. Lasītājam atliek šķirt lapu pēc lapas, cerīgi meklēt lielo notikumu (un deguna) aizsākumu, bet tā arī to nesagaidīt, jo, izmantojot tautoloģismu – sapņi ir tikai sapņi un apraujas embrija stadijā. Sapņojiet vien tālāk, gan bēdu, gan nebēdu!

Dace Rukšāne. Kāpēc tu raudāji? – R.: Atēna, 2003.

Par Daci Rukšāni būs dzirdējusi arī tā cilvēces daļa, kura latviešu prozu nemaz nelasa. Kamēr lasošā daļa iepazīs “Romāniņu” un “Beatrisēs gultas stāstus”, izbrīnā noliedzot vai arī pieņemot šo grāmatu tematiku, autore uzrakstījusi jau trešo romānu. Daļa lasošo, to pamanījuši, lēš, ka nupat dzimusi rakstniece un tāda, kura vairs nekairina sava personāža dzimumorgānus. Vai vismaz tas nav vienīgais, ar ko tā savā jaunajā uznācienā nodarbojas. Jāpievienojas vien šai daļai ir. Bet arīdzan jāsaka, ka Dacei Rukšānei uzrakstījies romāns, kura sižets izstāstās jau grāmatas vidū.

Reiz padomju gados tik prestižais piedzīvojumu atrašanas veids – rāpšanās kalnos – palīdz latviešu meitenei Katrīnai samīlēties krievu puisī Oļegā. Būtu jau skaists nelaimīgas pirmās un baltās mīlestības romāns, kurā sadurtas trāpīgas un nostalgiju raisošas laikmeta lauskas, tikai piedzīvotais līdz grāmatas vidum jau apstāstīts, tāpēc romāna otra puse munsturēta uz velna paraušanu, neizpaliekot pat anekdotiskiem spirituāliem kursiem, kuros iesaistās nu jau vīlusies un nedaudz ārpus laikmeta realitātes nomitināta sieviete. Neliels pārsteigums – autore atzišanās – gan sagaida visus, kuri romānu spēs izlasīt līdz beigām.

Jūsu Rimands Ceplis